

Ульяна ДУДКА,

викладач циклової комісії спеціальних економічних дисциплін,
Відокремлений підрозділ університету біоресурсів і природокористування
України, Бережанський агротехнічний інститут

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ЕКОНОМІСТА – ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті показано, що одним із шляхів вирішення проблеми якісної підготовки майбутніх економістів став компетентнісний підхід. Це пояснюється низкою причин: зміни в суспільстві до проблем економіки та орієнтація на відтворення затребуваних якостей особистості (мобільність, динамізм, конструктивність, професійна і соціальна компетентності); необхідність модернізації освіти і виробництва. Проаналізовано різні підходи до поняття «компетентнісний підхід». Виділено для майбутніх економістів п'ять компонентів компетентності: готовність; володіння знаннями економічного змісту; досвід практичного застосування теоретичних знань; ставлення до змісту економічних дисциплін і оволодіння ним; емоційно-вольова регуляція у процесі виявлення компетентності. На ці компоненти студенти коледжу орієнтуються на протяжні навчання у вищому навчальному закладі. Проведено порівняння понять компетенція і компетентність.

Ключові слова: майбутні економісти, коледж, компетентність, професійна компетентність, освітній процес.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вхідження України в європейський простір, перехід на багаторівневу систему освіти обумовило потребу в удосконаленні освітньої системи, оскільки підвищується рівень вимог суспільства до фахівця, головною метою стає підготовка висококваліфікованих фахівців, які будуть конкурентоспроможними на ринках праці. Найбільш гостро поставлено завдання формування висококваліфікованого фахівця. Не виключенням є і економісти. Тому перед викладачами коледжів постали нові завдання: підготувати професійно компетентних фахівців.

Одним із шляхів вирішення даної проблеми став закріплений у Болонській декларації компетентнісний підхід. Тому **метою статті** було обрано

питання про формування професійної компетентності, як результату впровадження компетентісного підходу в процес підготовки майбутніх економістів у коледжі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням особливостей компетентісного підходу займалися науковці вчені різних країн. Загальні питання вивчали В. Байденко, А. Вербицький, Е. Зеєр, І. Зимня, О. Овчарук, О. Пометун, С. Раков А. Хуторської та ін. Формування професійної компетентності фахівців різного профілю вивчали Н. Баловсяк (формування інформаційної компетентності майбутнього економіста в процесі професійної підготовки), О. Євсюкова (педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого військового навчального закладу), В. Лозовецької (професійна компетентність фахівця туризму), О. Романишиної (формування професійної компетентності майбутніх учителів нематематичних спеціальностей). Значна увага приділена формуванню професійної компетентності майбутніх економістів: О. Беляніна (технологічний підхід до математичної компетентності економістів), Н. Ванжа (самостоятельна робота студентів економічних спеціальностей в процесі вивчення математичних дисциплін), Л. Гусак (професійна спрямованість навчання вищої математики студентів економічних спеціальностей), Н. Маланюк, О. Токарчук (дослідження математичної компетентності майбутніх економістів у коледжах) та ін. Але важливість цієї проблеми потребує подальшого її дослідження.

Основний зміст статті. Науковцями доведено, що компетентісний підхід сприяє розвитку інших педагогічних підходів, які використовуються в освітньому процесі коледжів (системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований) [2].

Потреба в компетентісному підході науковці пояснюють низкою причин, серед яких ми виділяємо:

зміни в суспільстві, соціально-економічних та технологічних факторах;
необхідністю модернізації загальної, професійної та вищої освіти, приведення її у відповідність до сучасних вимог [1, с. 57–62].

Розглянемо визначення компетентісного підходу, які подаються в наукових працях. В узагальненому вигляді під компетентнісним підходом розуміють спрямованість педагогічного процесу на формування професійної компетентності фахівця. Поштовхом у дослідженні цього підходу була стаття Д. Мак-Клеланда під назвою «Тестувати компетентність, а не інтелект» [19, с. 1–14]

Нам імпонує визначення, подане в працях О. Пометун: компетентнісний підхід – це сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, відбору змісту освіти, організації освітнього процесу й оцінки освітніх результатів (О. Пометун) [14]. При використанні цього підходу враховується не поінформованість студента в тій чи іншій галузі наук, не накопичення сукупності розрізнених знань, а вміння визначати завдання, висувати ідеї, їх розв'язувати і відповідати за результат. При цьому посилюється практична орієнтованість професійної освіти [5].

За баченням О. Пометун компетентнісний підхід спрямовується на формування у майбутнього фахівця готовності ефективно використовувати внутрішні (знання, вміння, навички, цінності, психологічні особливості тощо) і зовнішні (інформаційні, людські, матеріальні тощо) ресурси для досягнення поставленої мети [14]. Перспективність підходу полягає в забезпеченні готовності фахівців до успішної діяльності в різних сферах суспільства [13, с. 73].

Визначено, що задачами компетентісного підходу є: визначення результатів, що використовуються для оцінки компетентності, змісту, методів організації і проведення освітнього процесу, що забезпечують формування компетентності, яка відповідає цим результатам, і методів оцінки компетентності [10, с. 31–35].

Серед основних понять цього підходу виділяють «компетентність» і «компетенція». У працях О. Фомкіна показано, що компетентність – це особливий тип організації предметно-специфічних знань, що дозволяють приймати ефективні рішення у відповідній галузі діяльності [17]. При цьому, на

думку авторки, знання повинні задовольняти таким вимогам: різноманітності (множина різних знань про різне); структурованості; гнучкості; оперативності і доступності; здатність до застосування знань в нових ситуаціях; категоріальний характер знань; володіння не тільки декларативними, але й процедурними та конструктивними знаннями; рефлексії, тобто знання про широту і глибину своїх знань [17, с. 2].

За В. Масловим, компетентність – це готовність на професійному рівні виконувати свої посадові і фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних надбань і кращого досвіду, наближення до світових вимог і стандартів [11, с. 64–67].

Тобто, основним є поняття «готовність», яку М. Дьяченко та Л. Кандибович визначають як вибіркову, прогнозовану активність особистості на етапі її підготовки до діяльності; така активність виникає як результат визначення професійної мети на основі усвідомлених потреб і мотивів [7].

Досить детально взаємовязок між досліджуваними поняттями подано в працях В. Баркасі. Авторка показала, що професійна компетентність і готовність є підґрунтям для професіоналізму і педагогічної майстерності, яких можна набути з досвідом роботи [3].

Однією з причин неефективності знанневого підходу дослідники називають те, що не видно результату навчання, оскільки він базується на запам'ятовуванні, а не на розумінні вивченого матеріалу. На думку І. Зимньої [8] поняття компетентність ширше поняття за знання. Для майбутніх економістів виділяють п'ять компонентів:

- 1) готовність до виявлення компетентності (мобілізація суб'єктних сил);
- 2) володіння економічними знаннями змісту компетентності;
- 3) досвід вияву компетентності в різноманітних ситуаціях;
- 4) ставлення до змісту компетентності та об'єкта її застосування;
- 5) емоційно-вольова регуляція у процесі виявлення компетентності.

Як зазначає О. Пометун, компетентність людини – це у певний спосіб структуровані (організовані) набори знань, навичок, умінь і стосунків, які

дають людині змогу визначати (ідентифікувати) і розв'язувати незалежно від ситуації проблеми, що є характерними для певної сфери діяльності. Таким чином, компетентність є результативно-діяльністю характеристикою освіти [14].

Одночасно, зустрічаються думки, що компетентність – це комплекс знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій та взаємин, особистісних якостей, досвіду, набутих у процесі діяльності в певній сфері, який забезпечує здатність людини діяти як у звичайній ситуації, так і в ситуації невизначеності [9, с. 124].

Аналізуючи різні підходи до трактування поняття «компетентність», можна відзначити головну рису цієї категорії – її інтегративний характер. За С. Бондар компетентність є інтегрованим компонентом навчальних досягнень індивіда [4, с. 8–9].

Звернемося до словникової літератури. Великий тлумачний словник сучасної української мови [6, с.112] дає такі тлумачення термінів.

Компетентний:

- 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий // який ґрунтується на знанні; кваліфікований;
- 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний.

Компетенція:

- 1) добра обізнаність з чим-небудь;
- 2) коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи [32].

У дослідженнях А. Хуторського ці поняття не ототожнюються.:

компетенція – сукупність взаємозалежних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються стосовно певного кола предметів і процесів і необхідних, щоб якісно й продуктивно діяти стосовно них;

компетентність – володіння людиною комплексом відповідних компетенцій, що включає її особистісне ставлення до них і предмета діяльності [18, с 58–64].

О. Мацюк у своїх дослідженнях також розрізняє ці поняття. Авторка пише, що компетентність – ширше та глибше поняття, у той час як компетенція охоплює певні знання, уміння, навички з предмета, навчальної дисципліни, у вузькій сфері діяльності [12].

Отже, поняття «компетенція» може вживатися у множині, а поняття «компетентність» – тільки в однині. Основними цілями професійної освіти майбутнього економіста є підготовка компетентного працівника відповідного рівня та профілю, конкурентоздатного на ринку праці.

Науковці, які досліджують психологію професіоналізму, виділяють такі види компетентності:

професійно-кваліфікована компетентність (спеціальна) – підготовленість до самостійного виконання професійних виробничих завдань, уміння оцінювати виконання праці, здатність самостійно здобувати нові знання й уміння;

соціальна компетентність – здатність до колективної діяльності і співробітництва з іншими працівниками, готовність до прийняття на себе відповідальності за результати своєї праці, навколишнє середовище й інші цінності;

індивідуальна компетентність – готовність до постійного підвищення рівня компетентності, здатність до самомотивування, рефлексії, саморозвитку особистості в професійній праці [15, с. 10].

З цих видів компетентності ми досліджували професійну компетентність майбутніх економістів. Професійна компетентність – це потенційна активність, готовність і прагнення особистості до продуктивної професійної діяльності з повним усвідомленням відповідальності за її результати [16]

Ми підтримуємо думку О. Токарчук, яка вказує на інтегративний характер професійної компетентності та визначаємо її як інтегративну характеристику економіста, що включає професійні знання, уміння, навички, та досвід практичної діяльності.

Висновки: Таким чином, нині все більшого значення набувають поняття «компетентність» і «професійна компетентність». Від розвитку цих професійних якостей залежить професіоналізм економістів. Знаючи сучасний стан нашої економіки, розуміємо значення якісної підготовки фахівців економічних спеціальностей.

Список використаної літератури

1. Антипова В. М. Компетентностный подход к организации дополнительного педагогического образования в университете / В. М. Антипова, К. Ю. Колесина, Г. А. Пахомова // Педагогика : научно-теоретический журнал / ред. В. П. Борисенков, А. Я. Данилюк. – 2006. – №8 2006. – С. 57–63.

2. Арзуханова С. А. Формирование профессиональной компетентности специалистов экономического профиля в вузе средствами игровых технологий : на примере предметной области «Иностранный язык»: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.08 / Ульян. гос. ун-т. – Ульяновск, 2009. – 26 с.

3. Баркасі В. В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. В. Баркасі. – Одеса, 2004. – 21 с.

4. Бондар С. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів / С. Бондар // Біологія і хімія в школі. – 2003. – № 2. – С. 250

5. Буракова И. С. Формирование профессиональной компетентности будущих специалистов сферы информационного сервиса : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Сев.-Кавказ. гос. техн. ун-т. – Ставрополь, 2010. – 26 с.

6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укладач і головний редактор В. Т. Бусел. – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1140 с.

7. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.

8. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании [Авторская версия] / И. А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.

9. Іванченко Є. А. Методика оцінювання компетентності економіста в системі інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів : навчально-методичний посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів / Є. А. Іванченко. – Одеса : «Поліграф», 2008. – 130 с.

10. Кузьміченко І. О. Роль навчальної ситуації в реалізації компетентнісного підходу у вищій школі / І. О. Кузьміченко // Вісник донецького інституту соціальної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія», 2010. – Том VI. – № 6. – С. 31–35.

11. Маслов А. П. Методические аспекты преподавания математики в вузах / А. П. Маслов, Е. В. Мартыненко // Проблемы освіти. – К., 1999. – Частина 1. – Вип. 18. – С. 64–67.

12. Мацюк О. О. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Олена Олександрівна Мацюк ; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельницький, 2011. – 165 с.

13. Паращенко Л. І. Технологія формування ключових компетенцій у старшокласників; практичні підходи / Л. І. Паращенко // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 73 с.

14. Пометун О. Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти / О. Пометун. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://visnyk.iatp.org.ua>

15. Проблеми освіти : наук. – метод. збірка. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2003. – Вип. 33. – 316 с.

16. Токарчук О. М. Математична компетентність фахівців економічного профілю: критерії оцінювання сформованості / О. М. Токарчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: «Педагогіка. Соціальна робота» / гол. ред. І. В. Козубовська. – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2014. – Вип. 33. – С. 193–196.

17. Фомкіна О. Г. Методична система проведення практичних занять з математики зі студентами економічних спеціальностей (на базі кооперативного інституту) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / О. Г. Фомкіна. – К., 2000. – 20 с.

18. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно – ориентированного образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64

19. McClelland D. C. Testing for Competence Rather Than for «Intelligence» [Text] / by D. C. McClelland // American Psychologist. – 1973. – Vol. 28. – No. 1. – P. 1–14.

Дудка У. Професійна компетентність майбутнього економіста – загляд у якість підготовки в вищому навчальному закладі

В статті показано, що одним із шляхів вирішення проблеми якості підготовки майбутніх економістів є впровадження компетентного підходу. Це пояснюється рядом причин: зміна ставлення в суспільстві до проблем економіки і орієнтація на отримання потрібних якостей (мобільність, динамізм, конструктивність, професійна і соціальна компетентності); необхідність модернізації освіти і виробництва. Проаналізовані різні підходи до поняття "компетентний підхід". Виділено п'ять компонентів, які є важливими для майбутніх економістів: готовність; володіння знаннями економічного змісту; досвід застосування на практиці теоретичних знань; ставлення до змісту економічних дисциплін і оволодіння ними; емоційно-вольова регуляція в процесі прояву компетентності. На ці компоненти студенти коледжу орієнтуються в процесі навчання в вищому навчальному закладі. Представлено порівняння понять "компетентність" і "компетентність".

Ключові слова: майбутні економісти, коледж, компетентність, професійна компетентність, навчальний процес.

Dudka U. The Professional Competence of a Future Economist as a Guarantee of High-quality Training at a Higher Educational Institution

The article is devoted to the main directions of improving the future officers' training in a higher military educational establishment. Modern realities of life, armed hostilities in the East of Ukraine put forward new requirements for the officers' training. It has been determined that in accordance with the Concept on the Military Education in Ukraine, the evolution of the system of military education, which is a part of the state educational system, is one of the priority directions in the development of the Armed Forces and other military formations of Ukraine. The evolution of the system of military education takes place in several directions: the improvement of the content of its renewal, connected with the socio-political and economic conditions that have changed in the state; a new military doctrine is being developed; new means and methods of military operations appeared and are in the process of development, additional tasks appeared in the Armed Forces of Ukraine and other law enforcement agencies; the system of professional military education of our country is being reformed. This contributes to the effectiveness of three main functions: the developmental, ensuring the constant enrichment of the individual's creative potential; compensatory, enabling the military specialist to adjust his training; adaptational, promoting a constant adaptation to the changing environment.

Special attention is being paid to the tendency, associated with the integration of education, science and military activity of the institutional bodies of law enforcement agencies, the transition to new principles of their interaction as well as the interconnection of general higher education with the military one. This creates favourable conditions for the formation and development of the future officer's

personality, having proactive attitude to life, a high level of general professional competency, etc.

The results of the analysis of the future officers' theoretical and practical aspects of military-professional training for professional activity indicate that this process has a number of problems. Firstly, there are contradictions related to the society and the state requirements to the professional maturity of law enforcement officers as well as their maturity level to carry out their functions as it has been intended. Therefore, there was an urgent need to reform the existing system of the officers' professional training by restructuring the content of academic disciplines, taking into account the current state of future officers' training for armed hostilities, introducing modern educational technologies, new forms and methods of training.

The main criterion for the effectiveness of military training is the future officers' aptitude for learning and their maturity to perform their functional duties in accordance with the requirements of the customer.

Keywords: *future economists, college, competency, professional competency, educational process.*